

Školní preventivní strategie

(dlouhodobý program školy)

Školní preventivní strategie (dlouhodobý program školy)

Základní škola Hrochův Týnec
Nádražní 253
538 62 Hrochův Týnec

e-mail: zsht@centrum.cz

telefon: 469 319 922, 469 692 123

Škola vytváří tento program jako základní nástroj prevence. Zajišťuje aktivity spojené s prevencí nežádoucích jevů a jevů sociálně patologických. Program je závazný a na konci školního roku je vyhodnocen. Navazuje na minimální preventivní programy minulých let, je aktualizován a přizpůsoben současnému stavu a potřebám školy.

Vychází z:

- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) v platném znění
  - Zákon č. 109/2002 Sb. o zařízeních ústavní výchovy, ochranné výchovy a zařízeních preventivně výchovné péče, v platném znění
  - Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků v platném znění
  - Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů v platném znění
  - Vyhláška č. 27/2005 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných, v platném znění
  - Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání v platném znění
  - Zákon 65/2017 o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, platný od 31.5.2017
  - Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, platný od 17.6.2016
  - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
  - Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.
  - Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže, v platném znění.
  - Zákon o hazardních hrách č. 186/2016 Sb., platný od 1.1.2017
  - Vyhláška š. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, od 17.6.2016
  - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
  - Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.
  - Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže, v platném znění
  - Zákon o hazardních hrách č. 186/2016 Sb. platný od 1. ledna 2017.
  - Zákon č. 65/2017 Sb., O ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
  - Legislativa a materiály MŠMT týkající se prevence rizikového chování ve školách:
  - Met. pokyn k prevenci a řešení šikany č.j. MŠMT-211492016 s přílohami
  - Metodické doporučení k prim. prevenci rizikového chování č.j. 21291/2010-28
- Příloha č. 1 k MD - Návykové látky

- Příloha č. 2 k MD - Rizikové chování v dopravě
  - Příloha č. 3 k MD - Poruchy příjmu potravy
  - Příloha č. 4 k MD - Alkohol
  - Příloha č. 5 k MD - Syndrom CAN
  - Příloha č. 6 k MD - Školní šikanování
  - Příloha č. 7 k MD - Kyberšikana
  - Příloha č. 8 k MD - Homofobie
  - Příloha č. 9 k MD - Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus
  - Příloha č. 10 k MD - Vandalismus
  - Příloha č. 11 k MD - Záškoláctví
  - Příloha č. 12 k MD - Krádeže
  - Příloha č. 13 k MD - Tabák
  - Příloha č. 14 k MD - Krizové situace spojené s násilím
  - Příloha č. 15 k MD - Netolismus
  - Příloha č. 16 k MD - Sebeпоškozování
  - Příloha č. 17 k MD - Nová náboženská hnutí
  - Příloha č. 18 k MD - Rizikové sexuální chování
  - Příloha č. 19 k MD - Příslušnost k subkulturám
  - Příloha č. 20 k MD - Domácí násilí
  - Příloha č. 21 k MD - Hazardní hra
  - MP MŠMT k výchově proti rasismu, xenofobii a intoleranci č.j.14 423/99-22
  - MP MŠMT k jednotnému postupu uvolňování a omlouvání žáků č.j.10794/2002-14
  - Informace MŠMT k testování moči na školách
  - Tisková zpráva sekretariátu rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky- "Aktivity scientologů - varování"
  - Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnému užívání internetu č.j.11691/2004-24
  - Školní program proti šikanování - materiál MŠMT
  - Informace MŠMT ke spolupráci škol a šk. zařízení s policií ČR
  - Primární prevence rizikového chování ve školství - materiál MŠMT a Centra adiktologie
- <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Školní metodici prevence: Mgr. Dominik Kubíček

Výchovný poradce: Mgr. Zuzana Tomsová

Cílová skupina: 300 žáků

Na programu se dále podílejí všichni pedagogové ZŠ Hrochův Týnec.
O realizaci programu je průběžně informována ředitelka školy Mgr. Jiřina Macháčková.

Charakteristika školy

Škola se nachází v menší obci, výuka probíhá ve dvou budovách: budova A pro 2. stupeň včetně 4. a 5. ročníků a budova B pro 1., 2. a 3. ročník. Žáci se učí ve 15ti třídách, kde je celkem do 300 žáků.

Cíl prevence

Cílem prevence je v rámci primární prevence předcházet rizikovému chování, v rámci sekundární prevence včasné diagnostikovat a zamezit šíření rizikového chování a to ve spolupráci s rodiči i dalšími institucemi.

Dostupnost informací o škodlivosti návykových látek je v současné době dostatečná. Teoretické přednášky nebývají vždy efektivní, a proto bude naší snahou nabídnout dětem i škálu volnočasových aktivit. Neméně důležité je i vytvoření příznivého psychosociálního klimatu ve škole a ve třídě a především navození pozitivních vazeb mezi učitelem a žákem.

Svoji pozornost zaměříme na posílení kladného sebehodnocení, schopnosti samostatného rozhodování, asertivity žáků, u kterých se projevují náznaky nízké sebedůvěry a nerozhodnost a dále na včasné odhalování rizikových skupin. Je třeba věnovat zvýšenou pozornost žákům z problémových rodin, s výchovnými a prospěchovými problémy. Dalším cílem je vychovat děti ke zdravému životnímu stylu, k zodpovědnosti za zdraví své i ostatních, prevence úrazů.

Preventivní programy se budou zabývat také problematikou mezilidských vztahů a komunikace, protože problémy v těchto oblastech se promítají do dalších rovin lidského života a mohou vést k závislostem nebo dalšímu rizikovému chování u dětí, žáků a studentů.

Úkoly pedagogických pracovníků v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí, žáků a studentů

1. Sledovat absenci žáků
2. Sledovat změny v chování dětí
3. Získávat důvěru žáků
4. Snažit se o spolupráci s rodinou

Celoroční úkoly

1. Účast metodika prevence a pedagogů na odborných seminářích, kurzech a dalším vzdělávání.
2. Spolupráce metodika prevence s výchovnou poradkyní při řešení případných problémů žáků.
3. Poskytování informací ostatním učitelům a rodičům.
4. Zvyšování informovanosti učitelů průběžným dokupováním odborných knih a časopisů do učitelské knihovny.
5. Bude věnována zvýšená pozornost žákům s problémovým chováním.
6. Bude věnována zvýšená pozornost jevům, které mohou signalizovat počínající výskyt rizikového chování (šikany, zneužívání návykových látek, gamblerství apod.).
7. Podpora aktivit, které motivují žáky ke vhodnému využívání volného času (např. školní klub, kroužky, využívání počítačové učebny v době mimo vyučování, sběr papíru a šípku).
8. Řešení případných problémů při pravidelných schůzkách školního parlamentu vedením školy.

9. Využívání schránky důvěry a nástěnky s informacemi (telefonní čísla Linky důvěry, Krizového centra).

10. Práce se žáky s SPU.

Metody práce

V rámci výuky jsou a budou i nadále kromě tradičních metod práce využívány další metody, které se osvědčily. Výchova bude probíhat mezipředmětově.

Některé používané metody práce:

- výklad (informace)
- samostatná práce (referáty, informace z tisku...)
- interaktivní besedy, diskuse
- komunitní kruhy
- sociální a psychomotorické hry, hraní rolí, obhajoba názoru, trénování způsobu odmítání
- párová, skupinová práce ve třídě, projekty, exkurze
- nabídka kulturních a sportovních programů
- přehlídka činnosti žáků na různých akcích

Realizace

- na realizaci se podílí vedení školy, školní koordinátor prevence, výchovný poradce, ostatní pedagogičtí pracovníci školy, v případě potřeby okresní metodik prevence, dětský lékař, pracovník pedagogicko psychologické poradny, sociální odbor, policie ČR
- v průběhu celého školního roku mají žáci možnost trávit velké přestávky při přestávkových aktivitách, které organizuje vychovatel školního klubu, využívat stoly na stolní tenis na chodbách
- pedagogický dozor je zajištěn během všech přestávek v prostorách školy včetně šaten a v době obědů v jídelně (prevence šikany a užívání návykových látek)
- primární prevence rizikového chování u dětí, žáků a studentů je součástí školního řádu
- pedagogové mají možnost zapůjčit si propagační materiály a metodické pomůcky a videokazety u metodika prevence
- škola se snaží o vysokou kvalitu výuky, vytváří příležitosti pro efektivní trávení volného času a zapojování rodičů do preventivních aktivit (komunitní škola)
- škola se snaží o včasnou diagnostiku a intervenci v oblasti prevence hazardního hraní
- ve sborovně školy jsou umístěny informace o postupu při událostech souvisejících s drogami
- přehled institucí a center krizové intervence v okrese včetně adres a telefonních čísel je k dispozici u metodika prevence a na nástěnce

Orientace školní preventivní strategie

- záškoláctví a problémy spojené se školním neúspěchem
- drogová závislost, kouření a alkohol
- integrace handicapovaných jedinců do společnosti
- prevence kriminality mládeže
- zdravé klima třídy, komunikace, vzájemné vztahy
- virtuální závislosti — televize, počítač
- kyberšikana a rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií
- gambling

- rizikové sporty, prevence úrazů
- poruchy příjmu potravy
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování
- násilnické chování, šikana, vandalismus, intolerance, rasismus, xenofobie

Vzdělávání pedagogických pracovníků v prevenci soc. pat. jevů

Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je vzdělaný pedagog, který dokáže využít nové získané poznatky v praxi v přímé práci s dětmi. Proto podporujeme:

- účast na odborných seminářích, GO programech
- účast na vzdělávacích pobytových akcích
- samostudium – odborné časopisy a publikace

Řešení přestupků

Se školním řádem a sankcemi za jeho porušení jsou seznámeni žáci a rodiče. Žáci jsou seznámeni se školním řádem první školní den ve školním roce. Pokud jsou nepřítomni, dodatečně jsou seznámeni třídním učitelem s obsahem školního řádu. Školní řád je umístěn na webových stránkách školy.

Školní řád školy ukládá:

1. Žáci školy mají přísný zákaz nošení, držení, distribuce a zneužívání návykových látek v areálu školy.
2. Projevy šikanování mezi žáky, tj. násilí, omezování osobní svobody, ponižování apod., kterých by se dopouštěli jednotliví žáci nebo skupiny žáků vůči jiným žákům nebo skupinám jsou v prostorách školy a při školních akcích přísně zakázány a jsou považovány za hrubý přestupek proti řádu školy. Podle okolností ředitel školy zváží možnost dalšího postihu žáků, kteří tento zákaz přestoupí, a bude o svých zjištěních informovat jejich zákonné zástupce.

Spolupráce s odborníky

Spolupracujeme s:

- Pedagogicko - psychologickou poradnou Chrudim
- Tyflocentrem Pardubice
- Střediskem výchovné péče pro děti a mládež – Archa Chrudim
- Městská policie Hrochův Týnec
- Policie ČR
- Besedy s odborníky (zdravotní sestra, specializovaný lektor)

Spolupráce s rodiči

Do výchovně vzdělávacího procesu na škole je třeba zapojit také rodiče, kteří jsou posléze zpětnou vazbou.

Je nezbytné zabezpečit:

- informovanost rodičů o postojích školy k preventivní strategii a k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů – v rámci třídních schůzek v měsíci září, dále

tripartity, web školy www.zsht.cz, konzultace jednotlivých vyučujících, individuální pohovory

- organizování vzdělávacích akcí formou odborné besedy
- individuální práci s rodinou rizikových skupin
- nástěnky ve škole
- poradenskou činnost - odborné publikace, letáky, odborné instituce – kontakty

Evaluace

Metodik prevence pravidelně informuje pedagogy na pedagogických radách ohledně besed a programů, které byly realizovány. Současně probíhá vyhodnocení jejich kvalitativní náplně a případně plánuje jejich další realizaci. Průběžně dochází k hodnocení cílů dosažených v třídních kolektivech vedených třídními učiteli a jejich konzultace s metodikem prevence. Realizované aktivity a dosažené cíle jsou každoročně vyhodnoceny ve výroční zprávě. Více na: www.zsht.cz

Minimální preventivní program

Témata primární prevence rizikového chování u dětí, žáků a studentů jsou nejčastěji frekventována v těchto předmětech: výchova ke zdraví a občanská výchova, prvouka, přírodopis a přírodověda, základy společenských věd, chemie, tělesná výchova.

1- 4. ročník

- Zdraví a jeho složky, nemoc, prevence úrazů, základní hygienické návyky, poruchy příjmu potravy
- Jak si můžeme udržovat své zdraví (zdravý spánek, větraná místnost)
- Základní pravidla při užívání léků (ne bez vědomí rodičů, závislost na lécích), vitamíny přírodní a umělé
- Vztah k neznámé osobě, sám doma, sám na ulici, navazování kontaktů, kamarádství, důvěra, šikana, agrese
- Přírodní látky, rostliny - prospěšnost a škodlivost (lesní plody, houby, léčivé rostliny)
- Pojem droga- základní informace (nikotin, alkohol), adiktologie
- Preventivní program - Normální je nekouřit
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Reklama na alkohol, energetické nápoje, nápoje pro děti při oslavách
- Instituce, které se zabývají pomocí
- Odmítání, umění říci ne, sekty, sex a rizikové chování
- Rizikové sporty
- Záškoláctví
- Rasismus, xenofobie
- Problematika kyberprostoru

5. - 9. ročník

5. ročník

- Pojetí o zdraví jako základní lidské hodnotě
- Zdravý životní styl, sex a rizikové chování
- Činnosti ovlivňující zdravý životní styl
- Zdravotní a sociální rizika návykových látek
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Zákony týkající se kouření, požití alkoholu a šíření drog, adiktologie
- Základní pojmy mezilidských vztahů, rasismus a xenofobie
- Vědomí, že každé jednání, které ohrožuje práva druhých (šikana, násilí, aj.) je nelegální.
- Záškoláctví
- Beseda na téma Rizikové sporty a doprava
- Beseda na téma Návykové látky
- Bezpečnost na internetu a kyberzločin

6. ročník

- Význam mezilidských vztahů, sekty, sex a rizikové chování
- Respektování odlišných názorů a zájmů lidí odlišné chování a jednání
- Tolerance k menšinám, rasismus a xenofobie, týrání, zneužívání
- Způsoby komunikace

- Spolupráce ve skupině, týmová práce
- Zodpovědnost za společné úkoly
- Rizikové sporty a doprava
- Poruchy příjmu potravy
- Záškoláctví
- Adiktologie
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Sociometrie třídy
- Beseda na téma Návykové látky
- Beseda na téma Extrémismus a rasismus
- Bezpečnost na internetu a kyberzločin

7. ročník

- Dokumenty týkající se lidských práv a ochrany dětí
- Šikana a agrese, rasismus a xenofobie
- Činnost orgánů právní ochrany občanů
- Podstata protiprávního jednání a právní odpovědnost za protiprávní činy
- Fyzické, duševní, sociální zdraví
- Poruchy příjmu potravy
- Vhodné a nevhodné zdravotní návyky
- Vlastní postoje a chování z pohledu zdraví
- Sekty, sex a rizikové chování, týrání a zneužívání
- Adiktologie
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Rizikové sporty a doprava
- Odpovědnost za vlastní rozhodnutí
- Způsoby zvládání náročných životních situací, umění vyrovnat se s neúspěchem
- Beseda na téma Kyberšikana
- Negativní a sociopatické chování
- Beseda na téma Rasismus
- Bezpečnost na internetu a kyberzločin

8. ročník

- Podstata zdravého životního stylu a snaha o jeho realizaci
- Pozitivní vliv aktivního pohybu, relaxace, dušení hygieny
- Poruchy příjmu potravy
- Vědomí, že zneužívání dítěte je trestné
- Šikana a agrese, rasismus a xenofobie
- Diskuze o rizicích zneužívání drog, problematiku návykových látek
- Sekty, sex a rizikové chování, týrání, zneužívání
- Adiktologie - beseda
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Odborná pomoc a její využití
- Rizikové sporty, doprava
- Sbírka „Bílá Pastelka“ - Tyflocentrum
- Beseda poruchy příjmu potravy
- Negativní a sociopatické chování
- Bezpečnost na internetu a kyberzločin

9. ročník

- Způsoby chování v krizových situacích (šikanování, týrání, sexuální zneužívání atd.)
- Sekty, sex a rizikové chování, týrání a zneužívání
- Adiktologie
- Gambling, patologické hráčství a jeho důsledky
- Poruchy příjmu potravy
- Rizikové sporty, doprava-beseda
- Rozhodování v situacích vlastního nebo cizího ohrožení
- Komunikace se specializovanými službami (linka důvěry, krizová centra)
- Projevy brutality a násilí, rasismus a xenofobie
- program „E-safety“ - Národní centrum bezpečnějšího internetu
- Bezpečnost na internetu a kyberzločin
- Beseda na téma Právní povědomí

Za splnění uvedených témat zodpovídají vyučující příslušných předmětů, třídní učitelé a metodik prevence.

Po celý školní rok je žákům v odpoledních hodinách k dispozici školní klub s nabídkou volnočasových aktivit a otevřena počítačová učebna. Celoročně probíhají přestávkové aktivity v tělocvičně. Přesný časový harmonogram plánovaných aktivit a besed je na škole vypracován a je průběžně aktualizován dle potřeb dětí.

Volnočasové aktivity ve škole, trvale nabízené školou:

Florbal: 4.-9.ročník

Deskové a karetní hry: 6.-9.ročník

Malé sporty (pohybové aktivity): 4.-6.ročník

Zábavné hry a hlavolamy: 4.-9. ročník

Další volnočasové aktivity nabízí Komunitní škola, o.s.

dále www.zsht.cz

Další témata, odkazy na zdroje a literaturu:

1. Netolismus

<http://www.saferinternet.cz/>

<http://www.e-bezpeci.cz/>

<http://www.nebudobet.cz/>

Zákon č. 379/2005, o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Zákon o loteriích a jiných podobných hrách č. 202/1990 Sb.

Literatura:

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-267-6.

ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

KOPECKÝ, K. *Moderní trendy v elektronické komunikaci*. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2007. 100 s. ISBN 978-80-85783-78-0.

JIROVSKÝ, V. *Kybernetická kriminalita*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 284 s. ISBN 978-80-247-1561-9.

KOPECKÝ, K. – KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace*

2. Sebepoškozování

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Linka Bezpečí – tel. 116 111, pomoc@linkabezpeci.cz

Linka důvěry Centra krizové intervence PL Bohnice – tel. 284 016 666

Linka důvěry Dětského krizového centra – tel. 241 484 149, problem@дитеkrize.cz

Linka důvěry RIAPS – tel. 222 580 697, linka@mcssp.cz

Telefonická krizová intervence KC Spondea – tel. 541 235 511, 608 118 088, chat www.chat.spondea.cz

3. Nová náboženská hnutí

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, § 655 - § 975 rodinné právo

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

BARETT, D. V.: *Sekty, kultury, alternativní náboženství*. Ivo Železný, 1998.

ENROTH, R. a kol.: *Za novými světy: Průvodce sektami a novými náboženstvími*, EELAS, 1995.

ERIKSON, E. H.: *Dětství a společnost*. Argo 2002.

HASSAN, S.: *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*. Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994.

HORA, L.: *Problematika tzv. alternativní religionizity a jejího podílu na formování životní orientace mládeže*. Karolinum, 1995.

KOUCKÁ, P.: Proč podléháme sektám?, *Psychologie dnes*, č. 10, říjen 2007.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L. a kol.: *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Klinika adiktologie UK 1. LF a VFN, Togga, 2012.

MISAUEROVÁ, A. a VOJTÍŠEK, Z.: *Dětství a sekta*, Praha, 2006.

REMEŠ, P.: *Mentální programování jako průvodní jev nového sektářství*. Religio, 1994.

ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, Portál, 2002.

SEKOT, A.: *Sociologie náboženství*. Svoboda, 1985.

ŠKVAŘIL, R.: *Had leze z díry*. Talpress, 1995.

ŠTAMPACH, O.: *Sekty a nová náboženská hnutí*. Oliva, 1995.

VOJTÍŠEK, Z.: *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Portál, 2004.

<http://www.prevence-praha.cz/sekty?start=2>

4. Rizikové sexuální chování

TRESTNÍ ZÁKONÍK zák. č. 40/2009 Sb.

<http://www.protikorupcni-linka.cz/cs/Obecna-temata/Nasili-na-detch/>.

<http://planovanirodiny.cz/>

- BENTOVIM, A.: *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Grada, 1998.
ČEPICKÝ, P.: *Úvod do antikoncepce pro lékaře gynekology*. Levret, 2002.
CHMELÍK, J. a kol.: *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Portál, 2003.
KUŽELOVÁ, M.: *Co by měla sestra vědět o antikoncepci*. Levret, 2005.
MILFAIT, R.: *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Portál, 2008.
RAŠKOVÁ, M.: *Přípravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
WEISS, P.; ZVĚŘINA, J.: *Sexuální chování obyvatel ČR. Situace a trendy*. Portál, 2001.
WEISS, P.: *Sexuální deviace*. Portál, 2002.
WEISS, P.: *Sexuální zneužívání dětí*. Grada, 2005.
WEISS, P. a kol.: *Sexuologie*. Grada, 2010.
JEDLIČKA, J.; STUPKA, J.; CHMELOVÁ, B.: *Příručka HIV poradenství*. SZÚ, 2007.

5. Příslušnost k subkulturám

- §196 trestního zákoníku Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
§198 trestního zákoníku Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení
§198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
§236 trestního zákoníku Omezování svobody vyznání
§260 trestního zákoníku Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka
Smolík, J. *Subkultury mládeže, uvedení do problematiky*. Grada, Praha 2010.
Souček, T. a kol. *Kmeny*. Nakladatelství BiggBoss, Praha 2011.
Marcia, J. Development and Validation of Ego-Identity Status. *Personal and Social*

6. Domácí násilí

www.domaci-nasili.cz

DONA linka (nonstop telefonická linka): www.donalinka.cz

Bílý kruh bezpečí: www.bkb.cz

Adresář rodinných poraden: www.amrp.cz

Adresář občanských poraden: www.obcanskeporadny.cz

Adresář linek důvěry: www.capld.cz

Trestní zákon

- § 199 týrání osoby ve společném obydlí
§198 týrání svěřené osoby
§ 145 a 146 ublížení na zdraví
§ 171 omezování osobní svobody
§ 170 zbavení osobní svobody
§ 175 vydírání
§ 177 útisk
§ 185 znásilnění
§ 187 pohlavní zneužívání – zneužití osoby mladší 15 let
§ 367 a 368 neoznámení a nezabránění trestnému činu
§ 354 nebezpečné pronásledování
§ 186 sexuální nátlak
§ 352 násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci
§ 353 nebezpečné vyhrožování

Občanský zákoník

§ 751 – 753 – zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

Další právní předpisy

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 44 až 47

7. Patologické hráčství

<http://www.drogy-info.cz/mapa-pomoci/>

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Zákon o hazardních hrách č. 186/2016 Sb. Platný od 1. ledna 2017.

Centra odborné pomoci

PPP Chrudim: <http://www.ppp-pardubice.cz/chrudim/>

Okresním metodikem prevence Mgr. František Krampota: <http://www.acet.cz/>

Odbor sociálních věcí: <http://www.chrudim.eu/oddeleni-socialne-pravni-ochrany-deti/os-1028>

Tyflocentrum Pardubice: <http://www.tcpce.cz/>

Střediskem výchovné péče pro děti a mládež – Archa Chrudim: <http://www.archa-chrudim.cz/>

Bílým kruhem bezpečí: www.bkb.cz

Policie ČR: www.policie.cz

Šance pro tebe: www.sance.chrudim.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu: www.saferinternet.cz

DOPORUČENÉ PŘÍLOHY K MINIMÁLNÍMU PREVENTIVNÍMU PROGRAMU

Krizový plán školy

Krizový plán školy poskytuje odpovědi a návody k postupu, co dělat v případě výskytu rizikového chování žáků. Doporučené postupy školy jsou vyvěšeny ve sborovnách prvního a druhého stupně, v kabinetě výchovného poradce. Všichni pedagogičtí pracovníci postupují se souladu s pokyny. Krizový plán školy poskytuje jistotu v jejich konání a žákům zajistí objektivní postup školy při výskytu rizikového chování:

Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízení č.j. 21 292/2010-28

Postup školy při zjištění užívání tabákových výrobků ve škole

- Podle přílohy č. 13*
- V případě, kdy je žák přistižen při užívání tabákových výrobků v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci školních akcí, je primárně nutné mu v dalším užívání zabránit.
- Žákovi nelze prohledávat osobní věci. Žák je vyzván pracovníkem školy k odevzdání tabákového výrobku, nebo aby ho odložil (do tašky); nesmí ho zabavit. V případě odevzdání tabákového výrobku před svědkem je nález předán školnímu metodikovi prevence.
- Pokud byl pedagogickým pracovníkem zajištěn tabákový výrobek, předá ho školní metodik prevence zákonnému zástupci. Doporučuje se o tom provést zápis s podpisem zákonného zástupce.

- Tabákový výrobek je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v kouření pokračovat.
- Při nálezů tabákového výrobku u žáka, nebo zjištění, že žák kouřil, se vždy spolupracuje se zákonným zástupcem
- V případě zjištění, že žák tabákový výrobek koupil v obchodě, je namístě informovat Policii ČR nebo obecní policii.
- V případě, že žák vzal tabákový výrobek doma, je třeba situaci probrat se zákonným zástupcem a upozornit ho na to, že musí zabránit tomu, aby se dítě k tomuto výrobku dostalo.
- Pokud zákonný zástupce užívání tabáku u dítěte dlouhodobě nereflektuje a opakovaně se školou nespolupracuje, je možné v krajním případě kontaktovat OSPOD.
- V případě, že žáci kouří mimo prostory školy mimo plnění školní docházky, výchovná opatření se neudělují. Může o tom být informován zákonný zástupce nebo provést krátkou intervenci u konkrétního žáka.

Postup školy při zjištění nálezů nebo užívání alkoholu ve škole

- Podle přílohy č. 4*
- Pokud žák přinesl do školy alkohol nebo ho ve škole požil, jde o porušení školního řádu.
- Žákovi nelze prohledávat osobní věci, je vyzván pracovníkem školy k odevzdání alkoholu nebo ho odložil (do tašky). V případě odevzdání před svědkem je nález předán školním metodikem prevence zákonnému zástupci.
- Při nálezů alkoholu u žáka se vždy spolupracuje se zákonným zástupcem.
- V případě zjištění, že žák alkohol koupil v obchodě, je namístě informovat Policii ČR nebo obecní policii.
- V případě, že žák vzal alkohol doma, je třeba situaci probrat se zákonným zástupcem a upozornit ho na to, že musí zabránit tomu, aby se dítě k alkoholu dostalo.
- V případě, že se výše uvedená situace opakuje, je třeba oznámit věc OSPODu. V případě opakovaně nespolupracujících zákonných zástupců je třeba situaci řešit s Policií ČR.
- V případě, kdy je žák požil alkohol ve škole, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- Alkohol je třeba žákovi odebrat pokud možno před svědkem a předat ho zákonnému zástupci.
- V případě potřeby je poskytnuta žákovi předlékařská první pomoc pro intoxikaci alkoholem, při ohrožení života nebo zdraví se neprodleně volá zdravotnická záchranná služba.
- V případě, že žák není schopný pokračovat ve vyučování, je ihned vyrozuměn zákonný zástupce žáka o události a vyzván k vyzvednutí žáka, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
- Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.

- Jestliže žák nabízí ostatním žákům alkohol, je třeba takovému jednání zabránit. Žák je vyzván k tomu, aby alkohol odevzdal nebo ho odložil (do tašky). O situaci je informován zákonný zástupce. V tomto případě je možné volat Policii ČR k prošetření.
- Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem alkoholu, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Postup školy při zjištění užívání návykových látek (NL) ve škole

- *Podle přílohy č. 1*
- V případě, kdy je žák přistižen při užívání NL ve škole, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- Návykovou látku je třeba žákovi odebrat za přítomnosti další osoby (svědek). Žák vloží NL do obálky, která se zalepí a podpisy přes lep se zajistí uzavření obálky.
- Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností, pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- V případě, kdy je žák pod vlivem NL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí pedagogický pracovník rychlou záchrannou službu.
- Pedagogický pracovník o případu neprodleně informuje školního metodika prevence, který o události sepiše stručný záznam s vyjádřením žáka, který založí do své agendy, a informuje zákonného zástupce žáka o této skutečnosti. Informace je dále předána vedení školy a výchovnému poradci. Záležitost je pak řešena na výchovné komisi a závěry nebo návrhy předloženy pedagogické radě.
- S ohledem na to, že po požití NL není žák způsobilý pobytu ve škole a účastnit se tak vzdělávacího procesu, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl. Pokud si jej vyzvednout nemohou, může to učinit s jejich souhlasem osoba blízká.
- Jestliže není zákonný zástupce dostupný nebo odmítne si pro žáka dojít, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a Policii ČR a požádá o součinnost.
- Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- V případě uživateleva zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- Z konzumace NL ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem. Nicméně je nutné rozlišovat distributora od uživatele. Uživatel je nebezpečný pouze sobě, distributor všem. Distribuce je trestným činem, užívání NL je porušením školního řádu.
- Navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za nebezpečné a protiprávní jednání.
- Testování žáků na intoxikaci NL může pouze osoba uvedená v zákoně č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Těmito osobami jsou např. příslušník Policie ČR nebo strážník obecní policie.

- Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem NL, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Postup školy při zjištění distribuce nebo přechovávání NL ve škole

- Distribuce NL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.
- Přechovávání NL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin, ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.
- Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.
- V případě podezření, že žák u sebe přechovává NL, je nutné tuto látku zajistit a předat policii (zalepená obálka opatřená podpisy). Takováto látka se nesmí zlikvidovat ani předat zákonným zástupcům, jednalo by se ze strany zaměstnance školy o protiprávní jednání.
- Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně právní ochrany obce s rozšířenou působností.

Postup školy při zjištění nálezu NL ve škole

- V případě, kdy pracovník školy nalezne v prostorách školy alkohol, postupuje takto:
  - látku nepodrobuje žádnému testu ke zjištění složení
  - ihned o nález informuje vedení školy a Policie ČR
  - zajištění látky provádí pouze Policie ČR, odpovědný pracovník školy o nález zpracuje písemný záznam
  - v případě časové překážky na straně policie je možné za přítomnosti svědka vložit nalezenou látku do obálky a uvést na ni datum, čas a místo nálezu a obálku zalepit a opatřit přelep razítkem školy.
- V případě, kdy pracovník školy zadrží u žáka látku, kterou považuje za NL, postupuje takto:
  - látku nepodrobuje žádnému testu ke zjištění složení
  - ihned o nález informuje vedení školy, Policie ČR a zákonný zástupce žáka
  - látka je žákovi odebrána a uložena v obálce, která je přes lep opatřena razítkem školy
  - o nález se sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena (který látku odevzdal)

- V případě, kdy má pracovník školy důvodné podezření, že některý ze žáků má u sebe NL, postupuje takto:
  - jedná se o důvodné podezření z protiprávního jednání
  - informovat vedení školy a Policii ČR
  - izolovat žáka do příjezdu policie
  - policie může provést prohlídku žáka a zajistit informování zákonného zástupce

Postup školy při zjištění šikany a postup pro vyšetření a řešení šikany

- *Podle přílohy č. 6*
- Škola prostřednictvím **funkčního systému komunikace** mezi pedagogy a pravidelným **monitoringem varovných signálů** odhaluje nebezpečí vzniku šikany. Realizaci těchto postupů provádí školní metodik prevence, který zpracovává **Školní program proti šikanování**.
- Základní kroky při řešení šikany:
  - diagnostika zjištěných signálů možné šikany (co je a co není šikana)
  - posouzení šikany
  - určení formy šikany
  - stanovení konkrétní diagnózy a volba postupu
- Doporučení:
  - Vzhledem ke společenské závažnosti problematiky šikany a možné trestní odpovědnosti je vhodné evidovat a řešit veškerá podezření. Zároveň je třeba pravidelně o této problematice hovořit se žáky, je třeba uspořádat pravidelné třídnické hodiny (jedenkrát za měsíc nebo podle potřeby).
ihned je informováno

Postup školy při zjištění záškoláctví

- *Podle přílohy č. 11*
- O neomluvené i zvýšené nepřítomnosti žáka informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti proěřuje její věrohodnost.
- Neomluvenou nepřítomnost žáka ve škole do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem třídní učitel. Z jednání je proveden zápis, který podepíší všichni přítomní.
- Pokud má žák víc jak 10 neomluvených hodin, svolává ředitel školy jednání se zástupci žáka, kterého se účastní členové výchovné komise a třídní učitel žáka. Z jednání je proveden zápis, který podepíší všichni přítomní.
- V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, informuje škola OSPOD.

- V případě, že se zaměstnanec školy dozví o tom, že žák je místo vyučování mimo školu, je ihned informován zákonný zástupce. V případě podezření, že by mohl tento žák konat protiprávní jednání, je vhodné oslovit buď Policii ČR, nebo obecní policii.
- Sankcionování neomluvených hodin je prováděno podle školního řádu.

KONTAKTY PRO ŠKOLNÍHO METODIKA PREVENCE PEDAGOGICKO PSYCHOLOGICKÁ PORADNA

Krajský školský koordinátor prevence rizikového chování

Mgr. Renata Černíková

tel: +420 466 026 240, renata.cernikova@pardubickykraj.cz

Oblastní metodik prevence

Mgr. František Krampota

frantisek.krampota@ppp-pardubice.cz

Pedagogicko - psychologická poradna Pardubice

PaedDr. Bc. Jiří Knoll - ředitel

tel: +420603 905 945 email: jiri.knoll@ppp-pardubice.cz

Pedagogicko – psychologická poradna Chrudim

PhDr. Ivana Machková – zástupce ředitele

ivana.machkova@ppp-pardubice.cz

Krajské centrum primární prevence Ústí nad Orlicí

Mgr. Jana Klementová

tel: +420465 521 296, mobil: +420777 914 456, email: info@pppuo.cz

Školní psycholog

Mgr. Petr Pražák

tel: +420 469 623 786, email: svp.archa@tiscali.cz, prazak.petr@tiscali.cz

OSPOD Chrudim

Bc. Dita Smejkalová,

tel.: 469 657 570, e-mail: dita.smejkalova@chrudim-city.cz

Péče o dítě a rodinu – terénní pracovníci

Bohumila Chvojková, opatrovnictví, soc. právní ochrana

tel.: 469 657 583, e-mail: bohumila.chvojkova@chrudim-city.cz

Sociální kuratela pro mládež

Mgr. Karolína Madajová, kurátorka pro mládež,

tel.: 469 657 577, e-mail: karolina.madajova@chrudim-city.cz

Náhradní rodinná péče

Mgr. Helena Polanská, náhradní rodinná péče

tel.: 469 657 578, e-mail: helena.polanska@chrudim-city.cz

ACET ČR, o.s.

Mgr. Radka Pochobradská, manažer prevence, kriminality MěÚ Chrudim
tel. 737 230 767, 469 657 580, email: radka.pochobradska@chrudim-city.cz

Linka důvěry

tel: +420724 724 720 přes Mgr. Františka Krampotu z PPP Chrudim

Sdružení PROUD, o.s.

Mgr. Martina Malečková, spec. pedagog, Mgr. Petr Pražák, psycholog, tel. 469 623 786,
email: sdruzeni.proud@email.cz

SVP Archa

Mgr. Martina Malečková, Školní nám. 11, Chrudim (Mgr. Petr Pražák – psycholog SVP),
tel. 469 623 786, 721 677 279

KONTAKTY PRO DĚTI, ŽÁKY A STUDENTY

Amaltheo.s.

Mgr. Kateřina Chocholová, Městský park 274, 537 01 Chrudim
tel.: 466 302 058, 777 752 818, email: katerina@amathea.parduibce.cz

Kam se obrátit při týrání, zanedbávání nebo zneužívání dětí:

MěÚ Chrudim, Pardubická 67 – oddělení péče o dítě,
tel. 469 657 570

Centrum J.J.Pestalozziho, o.p.s. Projekt Komplexní péče o oběti domácího násilí

Mgr. Lenka Svobodová, Štěpánkova 108, 537 01 Chrudim, P.O.BOX 79
tel. 469 623 898, email: pestalozzi@pestalozzi.cz, jupiter@pestalozzi.cz

SMĚRNICE PRO POSTUP K PREVENCI A ŘEŠENÍ ŠIKANY

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT- 22294/2013-1)

DEFINICE ŠIKANY

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí (agrese), která ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání ve škole a školském zařízení (dále jen „škola“).

V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí, se kterými se setkáváme ve školním prostředí, je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je třeba klást na budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi žáky ve třídě a samozřejmě i mezi všemi členy společenství školy.

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnicí. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

PROJEVY ŠIKANOVÁNÍ

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kybershikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

POPIS STADIÍ ŠIKANOVÁNÍ

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celé skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty

lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

ZÁKLADNÍ FORMY ŠIKANY (Kolář, 2011)

Šikana podle typu agrese – prostředku týrání	fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany
Šikana podle věku a typu školy	šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně, učni, gymnazisty..., šikana mezi vysokoškolačky
Šikana z genderového hlediska	chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům
Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení	na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém
Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů	šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných žáků apod.

PREVENCE ŠIKANY

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ MÁ 13 KOMPONENT

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);
5. společný postup při řešení šikanování (šest skupin základních scénářů);
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný školní řád, účinné dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

ROZDÍL MEZI ŠKÁDLENÍM A ŠIKANOVÁNÍM (Kolář, 2011)

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně

žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	ublížíje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižít.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětvovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplatí je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ VAROVNÉ ZNAKY ŠIKANOVÁNÍ

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.

- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenyiny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

RODIČE žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Svě zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více než mělo ve zvyku.

ZÁKLADNÍ MAPA ŠIKANY

Hrubou vnitřní diagnostiku šikanování – posouzení dvou základních kritérií je potřeba udělat ve všech případech. Tedy i tehdy, když nejsme odborníci specialisté. Jestliže jsme například metodici školní prevence, kteří absolvovali výcvikový kurz první pomoci pro počáteční stadia šikanování, tak potřebujeme posoudit, zda konkrétní případ šikany zvládneme sami nebo potřebujeme pomoc zvenku.

První kritérium – posouzení šikany ze tří praktických pohledů

Při vlastní diagnostice šikany potřebujeme zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů.

Nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině.

Mapování šikany jako nemocného chování

Zkoumání vnějšího obrazu šikanování jsme již provedli z větší části při diferenciální diagnostice. Připomínáme, že vnější pohled vyjádřený definicí spolu s našimi znalostmi o škádlení nám pomohl posoudit, zda se jedná o šikanu či nikoliv. Konkrétní vnější projevy šikanování mají význam pro léčbu. Například v případě přítomnosti vážného násilí – fyzického poranění oběti nelze zpravidla indikovat léčbu usmíření, i když jde o počáteční stadium šikany.

Mapování šikany jako poruchy vztahů

Druhý pohled, který musíme při diagnostice šikany uplatnit, je sociálně psychologický. Jde hlavně o hrubé odhadnutí, zda jde o počáteční (1., 2. a 3.) nebo pokročilé (4. a 5.) stadium šikany. Užitečné je dále rozlišení dvou počátečních, tzv. rozptýlených stadií destruktivního procesu. Je-li to možné, stanovíme konkrétní stadium (1. až 5. stadium vnitřního vývoje, případně poslední metu pátého stadia – prorůstání parastruktury šikany s oficiální školní strukturou). V případě, že se jedná o psychickou šikanu, registrujeme její zvláštnosti.

Tato diagnostika závažnosti šikany má více důvodů. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a dílčí léčbě u počátečního a u pokročilého stadia šikanování. Organizovaná stadia jsou obtížněji ovlivnitelná než stadia rozptýlená. Dále - celková léčba má svoje zvláštnosti pro každé stadium. Kromě toho stadia určují možnosti jednotlivých typů odborníků. Jestliže jsem odborník prvního kontaktu, tak řeším počáteční šikany a ty pokročilé přenechávám specialistům. Přítomnost psychické šikany nás vede k opatrnosti při diagnostice a k respektování jejich komplikací při léčbě.

Mapování šikany jako závislosti

Naše poslední uchopení šikany je psychodynamické. Zde posoudíme vzájemné vazby mezi agresory a oběťmi. V případě přítomnosti závislosti odhadneme její intenzitu. Je to užitečné pro vedení vyšetřování, výběr nástrojů diagnostiky a léčby.

Druhé základní kritérium – Určení formy šikany

Další nezbytnou informaci, kterou potřebujeme pro vnitřní zmapování šikany, jsou poznatky o jejich formách. Jde o to, abychom určili o jakou základní formu jde, a posoudili, zda se jedná o neobvyklou formu šikany. Často se jedná o více vnějších obrazů. Rozlišujeme šest skupin elementárních podob podle typu agrese (sem patří i specifická forma psychické šikany – kyberšikana), věku a typu školy, genderu, způsobu řízení školy a specifických vzdělávacích potřeb aktérů šikanováním. V případě, že zaregistrujeme neobvyklou (nestandardní) formu, musíme znát její specifika. Základní formy šikany souvisí bezprostředně s léčbou. Potřebujeme znát minimálně největší obtíže pro jejich odhalování a nápravu. Neobvyklé formy šikanování potom vyžadují menší či větší doladění základního postupu.

Stanovení konkrétní diagnózy a volba postupu

Na podkladě získaných informací ve dvou uvedených základních kritériích načrtne hrubou diagnózu. Ilustrativní diagnózu podle těchto základních kritérií.

Třetí krok pomoci - určení typu scénáře pro základní směr léčby

(co zvládne škola sama a kdy potřebuje pomoc zvenku)

Vyhodnocení hrubé diagnózy provedeme následovně. Základním kritériem je zjištění, zda jde o šikanu počáteční v 1., 2. a 3. stadiu nebo pokročilou ve 4. a 5. stadiu. A k němu přidáme

široké kritérium, ve kterém se rozhodujeme, zda se jedná o běžnou či komplikovanou formu šikany. Do komplikovaných forem šikany zařadíme především **neobvyklé formy šikany**. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti. Dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Například rodič iniciátora šikanování je ředitelem ve škole, kde se to stalo, nebo zastává silnou mocenskou pozici na okrese, případně je finančním mecenášem školy. To je určující kritérium, se kterým je potřeba pracovat. Nicméně pro orientační rychlé vyhodnocení lze do tohoto kritéria zařadit i poznatky z dalších oblastí, které poukazují na překážky při léčbě. Mohou to být například základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti, neznáme například zvláštnosti kyberšikany. Nebo sem patří rozvinutý zakrývající a protiúždravný systém, intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a těžší dopady šikany na oběť. Nicméně většinou jsou tyto komplikace vázány na pokročilou šikanu a jsou tudíž již v tomto kritériu zahrnuty.

Když tato dvě klíčová kritéria - stadium a formu šikany vyhodnotíme a k výsledkům přiřadíme jedno ze dvou typů řešení - první pomoc nebo celkovou léčbu, tak získáme šest skupin scénářů. Ty nám ukazují základní směr řešení a nastavují hranici, zda konkrétní případ může škola řešit sama nebo potřebuje spolupracovat s odborníky.

Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy šikanování (Kolář, 2011)

Situace, které zvládne škola sama

1. První pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu.
2. Celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.

Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

3. První pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu.
4. První pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu.
5. První pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování.
6. Celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou, ZIP - Základní intervenční program (u organizovaných šikan, od třetího stadia vždy v kombinaci s první pomocí)

1) Stadia

Rozlišíme počáteční (1.,2. a 3.) a pokročilé (4. a 5.) stadium šikanování.

2) Forma šikany

Určíme, zda se jedná o běžnou nebo komplikovanou šikanu.

Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím a protiúždravným systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy.

3) Úroveň cíle léčby

Zvolíme ze dvou úrovní léčby: a) První pomoc čili symptomatickou léčbu, která rychle a bezpečně zastavuje šikanu, b) Celkovou léčbu, čili kauzální léčbu na úrovni školy, která dlouhodoběji pracuje se vztahy v celé třídě.

Dva scénáře

Na závěr doporučení jak postupovat při řešení šikany, vás seznámíme se dvěma scénáři – scénářem pro řešení počáteční obyčejné šikany a scénářem pro pokročilou šikanu

s neobvyklou formou. Vzhledem k orientačnímu záměru a možnostem metodického textu uvádíme pouze názvy kroků a jejich posloupnost.

SCÉNÁŘ PRO POČÁTEČNÍ OBVYKLOU ŠIKANU

Metoda první pomoci pro řešení počáteční a obyčejné šikany má největší uplatnění. Takových „klubajících“ se šikan je na školách nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pokročilých a neobvyklých šikan. Z tohoto důvodu by měli všichni odborníci prvního kontaktu umět s touto metodou pracovat. Jde o alternativní scénář, který při nápravě používá dvě odlišné metody – metodu vnějšího nátlaku (výchovnou komisi) a metodu usmíření.

Základní scénář pro počáteční šikanu s běžnou formou (Kolář, 2011)

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
2. Rozhovor s informátory a oběťmi
3. Nalezení vhodných svědků
4. Individuální rozhovory se svědky
5. Ochrana oběti
6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru
  - a) Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
  - b) Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. Realizace vhodné metody
  - a) Metoda usmíření
  - b) Metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise)
8. Třídní hodina
  - a) Efekt metody usmíření
  - b) Oznámení potrestání agresorů
9. Rozhovor s rodiči oběti
10. Třídní schůzka
11. Práce s celou třídou

Scénář pokročilá neobvyklá šikana

Pomoc u pokročilé šikany s neobvyklou formou – tzv. výbuchu skupinového násilí nebo také školního „lynčování“ má charakter krizového scénáře. V tomto případě nelze čekat na odborníka - specialistu, protože oběti jsou ohroženy na zdraví nebo dokonce na životě a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Je proto nutné, aby každá škola měla svůj „poplachový plán“, jak jednat v takové krizové situaci. Garantem fungování „poplachového plánu“ v případě nouze je pracovník, který prošel výcvikem úplného kursu první pomoci při šikanování (školní metodik prevence nebo výchovný poradce) spolu s ředitelem.

Základní krizový scénář pro výbuch skupinového násilí (Kolář, 2011)

První (alarmující) kroky pomoci

1. Zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
2. Bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

Příprava podmínek pro vyšetřování

3. Zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy
4. Zabránění domluvě na křivé výpovědi
5. Pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)
6. Oznámení na policii, paralelně - navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

Vyšetřování

7. Rozhovor s oběťmi a informátory

8. Nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků
9. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
10. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory

Léčba

11. Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny

Schéma prevence školních šikan

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Odborné služby rezortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných rezortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry, zejména při brutálních a kriminálních šikanách.
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany české školní inspekce, ministerstva a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Nadace naše dítě a Linka bezpečí, Amnesty International v ČR, Občanské sdružení Společenství proti šikaně.

Tento model sedmivrstevné prevence se zaměřuje pouze na přístupné roviny školních příčin a podmínek. Hlubších zdrojů šikanování se dotýká velmi omezeně, například prostřednictvím mravní výchovy. Nicméně praxe ukázala, že přináší zásadní obrat v situaci.

Účinná snaha minimalizovat šikanu na konkrétní škole vyžaduje, abychom vytvořili dobré sociální klima čili kamarádské bezpečné vztahy a vybudovali speciální program proti šikanování. V Česku máme k dispozici metodiku Hradeckého celoškolského programu proti šikanování, jehož výsledky patří k nejlepším na světě (viz doporučená literatura).

LEGISLATIVNÍ RÁMEC ŠIKANOVÁNÍ

Zákony a legislativní materiály, které mají vztah k řešení šikanování

- Zákon č.56/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.
- Zákon č. 200(1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 140/1961, ve znění pozdějších předpisů.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, č.j. ...
- Metodický pokyn ministra školství. Mládeže a tělovýchovy k prevenci a

Řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Č.j 224 246/2008 -
50 ze dne 3.12. 2008

ŠIKANOVÁNÍ Z HLEDISKA PRÁVA (Choděra, 2005, 2011, in Kolář, 2011)

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro „úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu, a které útočí na jeho důstojnost". Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází slovními útoky, fyzickou formou, nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně.

Šikana není sama o sobě ještě protiprávním jednáním. Z hlediska zákona se zejména u počátečních stadií šikanování o přestupek nebo dokonce o trestný čin nejedná. Nicméně některé její projevy hlavně u pokročilých šikan jsou jednoznačně protiprávním jednáním.

Šikana – naplnění skutkové podstaty řady trestných činů

Šikana bývá postihována podle ustanovení trestního zákona, neboť v souvislosti s ní často dochází k páchání trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti.

Trestné činy, které se často váží k šikanování:

- trestný čin omezování osobní svobody
- trestný čin vydírání
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- trestný čin loupeže
- trestný čin ublížení na zdraví
- trestný čin poškozování cizí věci
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání

Podmínky trestní postizitelnosti pachatelů šikany

- pachatel se dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně
- musí být prokázán úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti
- jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně

K tomu, aby byl pachatel postižen, musí být starší 15 let (15-18 let mladiství).

K trestní odpovědnosti mladších 15 let nedochází, neznamená to však, že nemohou být postiženi jinak, případně mohou být postiženi rodiče.

Nezletilý pachatel může být postižen nařízením ústavní výchovy, může nad ním být stanoven dohled.

Pokud jde o trestní sazby, je v případě šikany možný i jednočinný skutek, tzn. že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů.

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovněprávně potrestán. Na školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany. A to jak náhradu na věcech, tak na zdraví, včetně způsobené psychické újmy.

Pokud dítě v důsledku šikany nemohlo např. docházet do školy (vyšší stupeň šikany), nese školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do a ze školy apod.

Kdy se obrátit na policii?

Pokud se domníváte, že šikana již nabyla takového rozsahu a takové podoby, aby bylo možné kvalifikovat ji jako přestupek, nebo že případně byla naplněná skutková podstata trestného

činu. Není nutné, abyste sami přesně rozhodli, o kterou z uvedených dvou možností jde. Na polici ČR se obraťte i v případě podezření na jednu z nich.